

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XX, 5

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Maj 1973

po skupščini

Kristusov epohalni govor na gori izzvani v naš več kot vesoljstven klic vsem ljudem: dajte svetu pravice! Obenem pa je ta klic usmerjen v vsakogar izmed nas: Bodite pravični v svojem okolju, kot je pravičen vaš Oče v nebesih! In bodite klicarji pravičnosti, vest svojega okolja, bodite kristjani!

Dosti je takih, ki mislijo, da lahko ljubijo tudi, če niso ravno pravični. Ljubezen pa je zadnja stopnja k popolnosti, ljubezen dosežemo šele, ko smo se vzgajili k velikodušnosti, k dobroti, k odpuščanju, k resnici. Ni ljubezni brez pravice.

Vsekakor je pravični človek tisti, ki ne pozna ekstremizmov, besne zagnanosti, pristranosti, ozkosti, ki zna razsojati iz določene daljave, neprizadeto in zato objektivno.

To je človek, ki se nikoli ne poniža na nizke prepire, na očitke, na zamere, ki je do nasprotnikov ravno tako plemenit kot do tistih, ki jih ljubi. Pravični kristijan ve, da je Bog vsem tistim, na katere sam kuha jezo, že odpustil. Ve, da sta zgražanje in zamerljivost pred Bogom smešna in neučinkovita.

Kdor raste v Bogu, si ne prisojja ne napak ne vrlin. Prisojja si samo nepopolnost v vsem, odkriva napake povsod, a najde tudi povsod upanje in vero v lastno sprebodnjeje. O sebi ne smemo presojeti kot kakšni najni sodniki, se karati ali hvalliti. Mi smo samo kipeča njiva, ki se dan za dnem pusti orati od božjega pluga. Bogu prepustimo sodbo in hvalo, sami pa meramo živeti v popolni pripravljenosti, da se vsak dan znova srečavamo s Kristusom.

Morda je med nami malo pravičnosti prav zato, ker že leta in leta delamo nekaj, o čemer mislimo, da je popolno, in ne dopustimo Bogu, da bi boleče in odresilno zarezal v nas, porušil našo trdnjavo samoljubja in nas pustil ob poti življenja z ukazom, naj začnemo drugače.

Molimo za nekaj potresa v nas, za nekaj ruševin, za nekaj strahu in potem za nekaj vstajenja!

a l e n k a r.

odbrano iz razmišljanja kristijan - nosilec pravičnosti (katoliški glas, 23. 3. 1973)

REDNA dveletna skupščina ustvarjalcev Slovenske kulturne akcije, v soboto, 19. maja 1973, v Buenos Airesu, je uvod v jubilejno leto ustanove, ki se bo začelo februarja 1974, ko bo naša vsezdomska in zamejska povezava kulturnih ustvarjalcev - umetnikov in znanstvenikov - izpolnila dvajset let. Letošnja majska skupščina, ki so se je udeležili zvečinoma redni člani iz Buenos Airesa, po pismenih pooblastilih pa skoraj v polno vsi zunaj Argentine živeči in delujoči zdomski in zamejski ustvarjalci, je izpričala živost, plodnost, rast, uspehe Slovenske kulturne akcije, ki jo mnogi Slovenci in mnoge slovenske publikacije v zdomstvu in zamejstvu - ne mi! - nazivljejo najvišjo slovensko kulturno ustanovo zunaj matične Slovenije. Zbor je v polno izkazal - v resnično zadoščenje odboru, predvsem pa vodjem delovnih odsekov, članom in podpornim članom, mecenom in nemajhnemu številu naših prijateljev in zagovornikov - da vloga in naloga Slovenske kulturne akcije v slovenskem kulturnem prostoru, ki danes obseže z matično domovino vred vseh pet kontinentov, še zdaleč ni končana: čakajo jo marveč nove, vredne, pomembne naloge, vsevišja zahteva po kakovosti, vedno silnejši vzgon po še plodnejši tvornosti. Zbor 19. maja je dokazal, da je prisotnost Slovenske kulturne akcije v svobodnem slovenstvu sredi svobodnega sveta živa nujnost: da je zdrava rast naše ustanove, ki se neošabno, a vredno in po pravici lahko ponaša z bogatimi plodovi in sadovi vrednega ustvarjalnega dela, dokaz in spričevalo zavestne slovenske prisotnosti slovenskega kulturnega ustvarjalca v svetu; da je Slovenska kulturna akcija ena sama, brez zaporednih števil, ista in enaka, kot se je rodila februarja 1954 v Buenos Airesu: Slovenska kulturna akcija brez vprašajev, brez tropičja in podobnih naveskov - zares delavna, ustvarjalna, zavestno tvorno merjena in usmerjena v slovensko kulturno stvarnost v svobodi, kjer je kulturni ustvarjalec vreden in sposoben in priznan član slovenske čezmejske, čezkontinentalne skupnosti; tej služi z zavestjo svoje slovenske in krščanske preprisanosti, z nezmakljivo vero v krščanska etična izročila in vodila vseh vekov slovenske zgodovine in zapadne kulturne tvornosti. Zbor je tudi izkazal, da je Slovenska kulturna akcija v teh mescih, ko se bliža dopolnjenju svojih dvajsetih let - v zavidljivo težavnih razmerah zdomstva, razbitosti, zdvovom, neprijaznosti, nerazumevanj, natolcevanj, neosnovanih očitkov, klevet in podlih laži ni ravno malenkosten datum! - ista ustanova, ki so jo v življenje priklicali slovenski kulturni delavci v zdomstvu v dneh, ko je vse kazalo, da slovensko kulturno hotenost in ustvarjalnost, kot se je v svobodo prebila maja 1945 iz Ljubljane čez Ljubelj in iz Trsta čez Sočo, čaka samo še milestni udar - smrti.

Da vsa ta zatrdila drže, je v nemajhni meri izkazala skupščina 19. maja letos. Razen docela neosnovanega izstopa desetorice rednih članov pred štirimi leti, Kulturna akcija ni doživela nobenega izstopa več. Pač pa je v zadnjih dveh letih pomnožila vrsto svojih rednih članov s prisotnostjo novih ustvarjalnih moči v gledališkem, glasbenem, likovnem, literarnem odseku in - z zadoščenjem to zapišemo - z ustanovitvijo in po skupščini potrjenim novim prirodoslovno-tehničnim odsekom, ki bo prvenstveno družil in vezal v novo delovno enoto predvsem mlade slovenske znanstvenike in tehnologe v Argentini, pa v zamejstvu in po drugih kontinentih. Z ustanovitvijo novega odseka se je število rednih članov Slovenske kulturne akcije približalo 100 imenom!

SKUPŠČINA, ki jo je vodil predsednik dr. Tine Debeljak in kjer sta bila zapisničarja dr. Alojzij Kukovica DJ in dramatik Joža Vombergar, skrutinatorja pa pisatelj Jože Krivec in igravec Lojze Rezelj, je obravnavala poročila vodij posameznih delovnih odsekov. Iz poročil je potrjeno, da so odseki delovali v polno, plodno, v resnični prizadevnosti k čim višji kakovosti, v polni svobodnosti ustvarjalnih zamisli, s polno oporo odbora in članstva. Delo posameznih delovnih odsekov se je v zadnjih dveh letih znovno izkazalo: v dolgi vrsti 21. kulturnih večerov samo v Buenos Airesu, ki so obravnavali najrazličnejša področja - od gledališča do filozofije, od literature do teologije, od glasbe do likovne umetnosti, od zgodovine do naravoslovnih ved; tej zunanji vidni prizadevnosti našega ustvarjalnega dela je prišteti čez vse drugo izredno kvalitetno likovno razstavo najnovejših stvaritev akad. slikarke Bare Remec - po dolgih letih prvenstven kulturni dogodek v slovenski kulturni skupnosti na ameriškem jugu - pa še 7 gledaliških predstav in 3 komorne gledališke večere.

Naša publicistična prizadevnost je poskrbela za 5 novih zvezkov revije Meddobje, ki je resnično zrcalo dejavnosti Kulturne akcije: v reviji, ki se je v uredništvu Franceta Papeža dvignila na zavidljivo višino - tako so zapisali o njeni kakovosti zamejski slovenski listi v svojih kritičnih poročilih - sodelujejo stari in novi pisci iz Argentine,

- obrni -

iz ZDA, iz Azije, iz Avstralije, iz Evrope, iz zamejstva, nekateri celo iz matične Slovenije. Glas Slovenske kulturne akcije, mesečni periodik, obvešča v svojem rednem mesečnem izhajanju o dejavnosti naše ustanove, o prisotnosti slovenskega kulturnika v velikem svetu, seznanja slovenski zamejski in zdovski svet s kulturno pojavnostjo doma, v zamejstvu in predvsem v velikem svetu. Po notranji ureditvi in svojih esejih z vseh kulturnih področij se je razvil v svojški kulturni mesečnik, kot ga doslej v zdovski publicistiki ni bilo. Knjižna produkcija se je v dveletnem obdobju omejila na vredno izdajo monumentalnih spominov pok. ravnatelja prof. Ivana Dolenca „Moja rast“, ki je prav gotovo ena najvrednejših knjig, kar jih je Kulturna akcija tiskala v svojih dvajsetih letih življenja: to odkrito priznavajo v svetu, pa tudi v matični, nerežimski Sloveniji. V tisku je pisatelj Franka Bükviča izvirna knjiga novel „Ljube iz Olšnice“. Število naročnikov naših publikacij se ni zmanjšalo – dokaz, da vse laži o našem ne-delu in naši „nesrečni usmerjenosti“ ne zmorejo zmanjšati pravega gledanja in vrednotenja pametnih slovenskih zdorcev, ki prav dobro, zanesljivo dobro vedo, zakaj smo šli kulturni delavci 1945 z doma in zakaj ne mislimo domov: preprosto – dokler bo v domovini uzakonjeno sovraštvo, brezrazrednost, nestrpnost, nesvoboda, fizični in moralni pritisk na kulturnega ustvarjalca – z eno besedo: dokler v matični Sloveniji ne bo ustoličena resnična demokracija Pravice, Resnice in Ljubezni v vsej pojavnosti slovenskega življenja, demokracija, kot jo demokratično pojmi krščanski, ne pa marksistično-leninistični manjšinski svet.

Skupščina je tudi izkazala – vredno je pibiti – da Slovenska kulturna akcija še vedno, danes bolj kot kdaj, živi zgolj od beraške palice, kot je bila zanjo prijela ob svojem rojstvu 1954. Živi od darov uboge vdove: ti so večinski; mecenov velikega zamaha je malo, pregrešno malo: se sicer najdejo, hvala Bogu, a so več kot redki. Eden od njih je dr. Frank Kern, starosta slovenskih izobražencev v ZDA, ki je ob izidu knjige svojega sorodnika Ivana Dolenca nakazal Slovenski kulturni akciji izreden dolarski mecenški dar; prav zato mu je zbrana skupščina enodušno volila javno zahvalo. Drug neimenovan mecen je slovenski duhovnik zdomec, ki skoraj vsako leto poskrbi za precejšnjo dolarsko vsoto v pomoč naši kulturni rasti in delu. V splošnem pa živi Kulturna akcija od manjših darov in redke podpore podpornih članov. Z golo naročnino za svoje publikacije bi ne čakala niti treh mesecev življenja. Priznanja

vredno dobrotnik je tudi slovenska tiskarna Založba Baraga v Buenos Airesu, ki tiska vse naše publikacije – na dolg Počaka s plačilom neenkrat tudi čez leto dni. Računi in računke knjige so bili skupščini predloženi. Nadzorstvo jih je pregledalo, potrdilo pravilnost in poštenost poslovanja ter predlagalo skupščini razrešnico starega odbora. N odveč, če kot zgolj poročevalci s te skupščine Slovenske kulturne akcije ugotovimo, da ustanova ne živi od podpore jugoslovanskih veleposlaništev, poslaništev in konzulatov, pa tudi ne od podpore od trenutnega, majavega političnega totalitarnega režima v Sloveniji vodenih in dirigiranih kulturnih ustanov. Nasprotno: vsa dejavnost Slovenske kulturne akcije je v matični Sloveniji zamolčevana, njene publikacije prepovedane, utajene in plenjene, kot se tudi o imenih slovenskih zdovskih ustvarjalcev doma uradno niti ne govori, še manj pa piše – ne tako pri večinski množici kulturnih rojakov v domovini, ki naše delo dobro poznajo, ga cenijo, vrednotijo, saj jim je v poroštvo in upanje, da vsem umjam navkljub: slovenstvo ne umre, naj je tudi razmetano čez morja in kontinente!

ZA posamezne odseke so na skupščini poročali: dr. Alojzij Kukovica DJ (filozofski odsek); Nikolaj Jeločnik (glasbeno-gledališki in uredništvo Glasa kot njegov urednik); France Papež (literarni in za revijo Meddobje kot njen urednik); arh. Jure Vombergar (likovni); dr. Mirko Gogala (teološki); dr. Srečko Baraga (zgodovinski). Skupščina je izvolila tudi nov upravni odbor za prihodnji dve leti, ki ga sestavljajo: predsednik dr. Tine Debeljak; podpredsednik arh. Marjan Eiletz; tajnik dr. Alojzij Kukovica DJ; blagajnik Ladislav Lenček CM. V nadzorni odbor sta bila poleg dosedanjega nadzorstva, ki ga vodi Joža Vombergar, izvoljena tudi dr. Jože Krivec in Lojze Rezelj. Potrjen je bil za vodjo novega prirodoslovno-tehničnega odseka ing. Martin Povše. Vodje drugih odsekov so isti kot prej.

Posebej se je skupščina spomnila pokojnega soustanovitelja Slovenske kulturne akcije in svojega dolgoletnega tajnika umetnostnega zgodovinarja in pisatelja Marijana Marolta, ki je odšel januarja lani.

LETOŠNJI občni zbor je vsem članom Slovenske kulturne akcije, njenim podpornikom, naročnikom in prijateljem dal velik pogum, nov zagon, čez vse pa vero, da gre Slovenska kulturna akcija z vedrim nasmehom, z zadoščenjem nad dobro opravljenim delom v jubilejno leto, ki ga bo počastila posebej in z bogatim izrazom svojega prizadevanja, dejavnosti in moči.

m t, kronist s skupščine

editorial

"EL CAMINO de la investigación ha sido preparado para volver sobre las estructuras actuales de la ciencia, para considerar espacio, tiempo y masa como ilusiones, en la misma forma que la temperatura es una ilusión sensorial", afirma el físico David Finkelstein. Señala, además, que la ciencia está al borde de un nuevo paradigma, lo que puede observarse en la actual tendencia a no excluir de la investigación aun aquello que no respondería, en principio, a las leyes físicas conocidas.

"Ninguna ley lógica —decía Einstein— permite descubrir las leyes elementales; sólo puede lograrlo la intuición."

Desde que el hombre obtuvo el uso de la razón, fueron muchas las grandes decisiones en todos los campos —científico, cultural, filosófico— en las que no privó el raciocinio. Por el contrario, las elecciones en las cuales recaían los intereses, gustos e interpretaciones constituyentes de nuevos reinos, flamantes imperios o gabinetes, estaban envidiadas por dogmatismos y caprichos de la época correspondiente. La razón cuando no está avaleada por elevados conceptos que la encaucen, se mimetiza en la voz del instinto, y mientras se supone defender intereses comunes al género humano se enfatizan en realidad salidas estrictamente personales.

Es así como las corrientes filosóficas, que no son más que compartimientos estancos de razonamientos agrupados según el poder de convicción de sus formalizadores, tratan de algún modo de armo-

nizar las razones particulares con las colectivas. Pero la filosofía "per se", no dura más que el entusiasmo práctico de aquellos que fueron sus activos militantes.

A medida que nos acercamos al tercer milenio, observamos la caída de los más grandes símbolos, incluso los monetarios, y las filosofías. En las investigaciones el pasado parece fundirse con el presente, y éste con el futuro. El nuevo paradigma que vislumbra los científicos podría compararse con un nuevo mar. Ese nuevo mar ha merecido a lo largo de milenios el nombre de trascendentalismo.

Hay una puerta abierta a los investigadores, filólogos y filósofos para descubrir, cuál es verdadero sentido de esta palabra. Por sobre todo debemos tener en cuenta que la palabra trascendental no pasa inadvertida y que tiene mayor sentido, si consideramos que encierra conceptos, adjetiviza, dinamiza situaciones, define hechos e investigaciones y siempre tiende a lo superior, al paradigma uniendo lo común con lo insólito, lo cotidiano con lo supremo, lo estable con lo que está en permanente transformación y que, además, se halla en la mente de aquellos científicos, cuyas búsquedas ponen fin a los conflictos entre la religión y la ciencia.

"Después de haber criticado tanto la fe", dice Mendelson, de la Universidad de Harvard, "nos damos cuenta que los científicos también tenemos juzgamientos metafísicos y dogmáticos".

ROJAKI! VAŠA GMOTNA OPORA SLOVENSKI
KULTURNI AKCIJI BO DOKAZ VAŠE LJUBEZNI
DO SLOVENSKE KULTURE V SVOBODI

karel mauser, le eno je potrebno

odlomek iz 42. poglavja I. knjige romana o Frideriku Baragi „Le eno je potrebno“, ki je 1972 izšel pri Slovenskih misijonarjih sv. Vincencija Pavelskega v Torontu

Generalni vikar cincinnatske škofije Friderik Rese je za spoznanje obupnih cerkvenih razmer v Severni Ameriki napisal posebno knjižico Očrt zgodovine cincinnatske škofije v Severni Ameriki.

Kaplan Baraga jo je želel prebrati zvečer v svoji sobi. Z brevirjem je že končal, nažgal je luč in jo postavil na rob mize. Stisnjen v naslanjač je pričel brati.

Zdelo se mu je, da mu duša dobiva peruti, da vse bridko iz preteklosti drsi v pozabljenje. Kaj so njegove težave v primeri s težavami duhovnikov v Ameriki? Moj Bog, kakšne daljave! Tisoče in tisoče rok se stega proti škofu in prosi za duhovnika, toda škof nima niti enega, da bi ga mogel pogrešiti in ga z enega mesta poslati drugam.

„Manjka jim duhovnikov in en sam, da en sam misijonar bi bil morda dovolj, da bi se en cel rod dobrih Indijancev dobil za vero. Kolikokrat je škof Fenwick že klečal pred Bogom in ga rotil, naj mu pošlje duhovnikov!“

Za šest tisoč duš v metliški fari smo štirje, jo pomislil. Blizu imamo do vseh podružnic. In tam za tisoče in tisoče duš nimajo enega duhovnika. Mar so duše tam manj vredne, mar niso bile vse odkupljene za isto ceno?

Položil je knjižico na mizo in privil luč. Nazaj naslonjen s sklenjenimi rokami si je še enkrat skušal predstaviti, kar je pravkar prebral. Zakaj na enem koncu sveta tolika duhovna lakota, ko se na drugem skoraj norčujejo zavoljo presitosti duhovnih dobrin? Mar ni povsod isti Kristus in ista Cerkev? Tu sedi v trdnem župnišču, svojo sobo ima, vso oskrbo. Če mora kam dlje, ga pridejo iskat s kočijo. In nekje na drugem koncu sveta je duhovnik stisnjen v revščino, sam, z daljavami, ki si jih človek komaj predstavlja. Dneve dolgo hodi, da pride do duš, ki ga kličejo.

Indijanski rodovi na severu so skoraj še vsi poganski. Prvo seme krščanstva so vrgli vanje francoski misijonarji, toda brez duhovnikov ga je pozneje le še malo pognalo. Velikanska bi mogla biti žetev, na tisoče duš bi se odprlo Bogu, da bi se le našli duhovniki, ki bi bili pripravljeni trpeti mraz in vročino, revščino in zapuščenost.

Kje so? Sin človekov ni imel mesta, kamor bi glavo položil. Mar nimajo nekateri duhovniki preveč? Pričel je moliti in svet nekdanjih tihih sanj se je pričel širiti. Mar je pater Klemen pritapkal v sobo kakor včasih iz zakristije v uršulinsko cerkev?

Unum est necessarium. Ni odšel na posteljo. Porinil je noge na pručico in se naslonil še bolj nazaj. V dremavici, ki je prihajala, se je še toliko zavedel, da je do kraja privil stenj.

Soba je utihnila v temo. Dal je Anico, dal je grad, ostalo mu je vendar še preveč. Tisoči in tisoči nimajo ničesar. Če jim hoče biti blizu, mora razdati, kar je še ostalo.

Ne imejte dveh sukenj, ne dvojnega obuvala... Nekje iz teme prihajajo besede in glas, kot da prihaja preko velike vode, jih potrjuje: Unum est necessarium.

Zbudilo ga je petelinje petje. Ni mogel verjeti, na oknu je bila svetloba zgodnjega jutra. In ko je pogledal skozenj, je videl mežnarja, ki prihaja odpirat cerkev.

Sredi velikega srpana se mu je zdelo, da je misel na misijone v njem popolnoma dozorela. Nikomur je še ni razodel, hotel je, da prvi zve zanj premilostni škof. Pisal je na škofijo.

Pošta, kadar je prišla, ga je navadno čakala že v sobi na mizi. To pot, kakor hitro je stopil v vežo, je že stal na stopnicah župnik s pismom v roki.

Župnik je prišel s pismom do dna stopnic, ga še enkrat pogledal in stegnil roko.

„Pismo,“ je rekel suho. „To pot iz Amerike.“ „Iz Amerike?“ je dihnil.

„Saj ste ga že dolgo čakali, mar ne?“ je krehnil dekan. „Čakal, toda nisem več upal nanj.“

Skoraj planil je v svojo sobo. Znamenje, je vriskalo v srcu. Znamenje, moj Bog!

Bilo je pismo generalnega vikarja Friderika Reseja, da ga premilostni škof Eduard Fenwick z veliko ljubeznijo sprejme v cincinnatsko škofijo in naj stori vse, da pride čim prej.

Kar sama so mu omahnila kolena na klečalnici in v hipu so se mu osule solze po sklenjenih rokah. Jokal je kakor otrok in zdelo se mu je, da vsa zrelost, ki jo je zdaj po poti grede gledal po dolini, v velikanskem slapu dere v njegovo dušo.

Znamenje, znamenje! K večerji je prišel z žarečim obrazom. Kaplana in dekan, vsi trije hkrati so zapičili oči vanj.

„Prišla je sprejemnica, gospod dekan. Generalni vikar mi piše, naj pridem kar najbolj hitro mogoče. In pomislite, sprejemnica je prišla ravno danes, ko obhajam sedmo obletnico posvečenja.“

„Škofiji ste v teh letih napravili marsikako težavo,“ je rekel dekan pikro, čeprav z nasmehom. „Ne bom trdil, da nalašč, toda lahko ste do zdaj spoznali, da ni vsaka gorečnost prava.“

„Vedno sem želel dobro dušam in ne sebi,“ je rekel tiho. „Nisem hotel biti najemnik in ne mutasti pes.“

Dekanu so zagorela lica, toda ni odgovoril. Prekrižal se je, odmolil molitev pred jedjo in trdo sedel. Slišati je bilo samo še udarjanje žlic ob cinaste krožnike. Nihče več ni rekel besede.

Baraga ni počakal druge jedi. Odmolil je sam zase, voščil lahko noč in odšel.

„Nihče ne bo jokal za njim,“ je slišal reči drugega kaplana.

Toda tudi na te besede dekan ni odgovoril.

ivan dolenc
moja rast
življenjepi s

uredil, uvod in opombe je napisal dr. tine debeljak;
opremil je knjigo arh. jure vomberger

izredna knjižna novost, ki jo je izdala in založila
slovenska kulturna akcija

V KARTON VEZAN IZVOD STANE 20, V PLATNO VEZAN PA 26 PESOV;
ZUNAJ ARGENTINE PA 2.50 IN 3 AMERIŠKE DOLARJE

zapis o kmečki vstaji na hrvaškem, kranjskem in štajerskem, ki je vzplamtela proti tiranu kot znamenje novega časa

Snov in podlago za ta zapis sem našel pred časom med orumenelimi in preperelimi listi stare nabožne pesmarice v neki vasi pod Gorjanci, blizu Metlike. Tu ga podajam v nekoliko predelani literarni transkripciji. Avtor je bil, kot se vidi iz neke omembe, odpeljan nekaj let po zapisanih doživetjih z dva tisoč metliških meščanov, žená in otrok v turško suženjstvo.

I

GOSPODI smo obdelovali zemljo, gojili živino, sekali les – po stari pogodbi. Vendar čas, ki vse spreminja... V januarju smo, piše se leta 1573 – zima dozdej ni bila ostra, snega je zapadlo nekaj pod koleno. Vse je belo. Sredi meseca sem se odpravil s sosedom Vukšničem in Kr. na pot v Karlovec – gnali smo nekaj volov v prodajo. Pot je vodila ob Kolpi; ljudje so prezimovali v nizkih, večinoma s slamo kritih kočah in hišah. Presenetljivo globoka tišina vlada vseokrog v teh obmejnih krajinah, samo tuljenje vetra v praznem drevju in šumenje reke jo skrivnostno motita.

Dnevi so se zgostili v zimsko pričakovanje. Pot je bila dolgočasna in obenem lepa. Prenočevali smo pri kmetih, a že ko smo stopili na odprto, smo začutili, da se tod, kljub tihoti in zimskemu miru, nekaj dogaja. V mraku smo srečavali jezdece, ki so hiteli proti Karlovcu, na sever ali proti Jastrebarskem. Naleteli smo na oborožene skupine, ki so se zbirale po vaseh. Kmetje so bili razvneti, nek nenavaden ponos je žarel na njihovih obrazih, obenem pa je bilo mogoče brati zaskrbljenost, negotovost, celo strah. V očeh iskra upora. Bili smo tik pred usodnimi dogodki velikega kmečkega upora, ki je vzplamtel na območjih hrvaških in slovenskih pokrajin.

Mislil sem: množična in krvava zadušena vstaja iz leta petnajst, ki je zajela večino naših pokrajin, razgibala preko osemdeset tisoč ljudi, je ostala globoko zarezana v ljudskem spominu. Pod Gorjanci sicer ni bilo hudo – nemški vitezi, Turni in Frankopani so znosni in zmerni pri odmerjanju dajatev – a od takrat so se na splošno poglobile človeške in stanovske razlike med fevdalci ter kmeti tlačani.

V dveh dneh smo prignali živino v Karlovec in jo še isti dan prodali. Zavil sem po mestu. Če je dežela razburkana in če se kmet čuti brezpravnega, je mesto poniglavo in domišljavo. Meščani-obrtniki so stan, ki ima posebno vlogo med plemstvom in kmeti; meščan ve, da je prihodnost njegova. Ampak dežela je srce – in trpljenje. Lijepa si, zemljo.

Med potjo nazaj sem spoznal, da je punt dejstvo. Zgrozil sem se ob njegovi globinski zajedenosti. Uporniki so ustvarili in vzdržujejo močno organizacijo, ustanovili so zveze in bratstva, združujejo se v uporniške vojaške enote. Prisegajo popolno uničenje tlačitelju..

Mraz je stiskal; cesta se vije tukaj po valovitem svetu. med brezovimi in smrekovimi gozdji, ob njivah posejanih s kamenjem. Ljudje so tu bolj sproščeni in slikoviti kot pri nas. V jutranjem mraku nas je prehitelo nekaj konjenikov, ki so zdrveli v smeri proti Zagrebu.

Na pol poti do Metlike, v bližini Trga, kjer se cesta vzpe na hrib, obračeno z visokimi topoli, smo nenadoma zagledali večji zbor kmetov. Kakih deset ognjev je bilo zakurjenih med drevjem. Nekoliko vstran so bili privezani konji. Tu je bilo eno od tistih teritorialnih združenj kmetov-borcev, ki so se pomikali proti žarišču upora. In tu se je tudi moja pot usodno zaobrnila. Hrvatje so bili resni, v njih je bilo nekaj elementarnega: govorili so malo, z mučenim, a trdim poudarkom: gospoda določa in spreminja dajatve... žito nosimo v kašče plemenitaških teroristov... za „vbogo gmajno“ nas imajo.

Tedaj sem zagledal med ognji znan obraz – kočat in izrazit, črne oči, veliko postavu. Spoznal sem ga, čeprav se nisva videla že vrsto let. Ilija! Frisrčen pozdrav s stiskom hravpavih rok. Ilija me je gledal in vzklikal: „Joso, ti ovdje...

Jože!“ Nato je pripovedoval: „Jučer sam stigao... ampak ti, Jože – odkod ti?“ Iz Karlovca, proti Metliki. Gledal sem ga – močan, zagorel, resen. Ilija Gregorič, rojen v Ribniku pri Metliki, na posestvu Štefana Frankopana. V mladih letih sva pasla krave in ovce po brdih in travnikih od Treh far do Kolpe. Ob nekem napadu so Turki Ilijo ujeli in odpeljali v Bosno, a jim je ušel in se naselil na območju graščine, ki jo je v Dolnji Stubici kupil Franc Tahy. Pred kakimi petimi leti so ga Turki vnovič ujeli in poslali v Carigrad za sužnja, a Ilija se je tudi tokrat vrnil – bil je pravi prebeg zvit in gibčen, izurjen borec. Nekaj let je služil v Vojni krajini pod Lenkovičem in Semeničem. Kmečki vojski se je pridružil, ko mu je Tahy uničil in zaplenil vse imetje. Zdej zbira uporniške kmete za svoj odred, pomikajoč se proti Jastrebarskem, od tam pa naprej v Podsused in Stubico.

Ilija nam je pripovedoval o Tahyjevih krutostih in nasilstvih. Franc Tahy, nekdanji poveljnik konjenice v Kaniži, je kupil pred leti gosposke pravice na Susedgradu in Stubici ter se priselil kot vrinjenec, neprijjubljen med sosednjimi plemiči, razglašen po svoji brezobzirnosti in nečloveški krutosti. Ostri in krvavi boji so se bili med pristaši Tahyja – ban Peter Erdedi, rodbina Alapičev in rodbina Keglevičev – in med domačimi plemiči ter kmeti, ki niso bili pripravljene prenašati njegovo strahovlado. A Tahy je zmagal in vlado nasilno, maščevalno. Dežela se je razgibala v upor proti hudiču. Puntarstvo se je spočelo. Nasilnež je izvajal gospodarski, fizični in moralni pritisk na kmete: če je imel konja, ki je zbolel – tako je pripovedoval Ilija, trpkó resen – ga je vsilil v prodajo kmetu, in če se je ta upiral, ga je vrgel v temnico. Kmet pa se boji temnice kot živega vruga. Tahy je zahteval višje dajatve, kot so bile zapisane v knjigah. Sploh ima plemstvo zdaj navado vsako leto višati in spreminjati dajatve. Tahyjevo gospodarstvo pomeni nedopovedljivo izžemanje podložnih. A kar je ljudi najbolj prizadelo in česar niso mogli požreti, je bilo tiranovsko skrunjenje njihovog družinskega življenja. Dekleta in žene, ki so mu bile všeč, je odvedel na grad, jih oskrnil in na zadnje prenekatero zaprl v temnico. Tako je naredil s hčerko kmeta Pavla Jurkoviča, ki je upravičeno pobesnela. Toda s tem si je nakopal drugo nesrečo – Tahyjev sin ga je napadel in mu z nožem razsekal obraz ter mu iztaknil oči.

„Čuj, Joso! Pridruži se nam,“ me je prijel Ilija za roko. „Ti moraš z nami!“ Preden sem se zavedel, sem stopil v njihov krog. Mladi kmečki fantje in zresnjeni možaki so sedeli ob ognjih. Potihoma se je začela oglašati pesem. Bojna pesem. Ganili so me njihovi obrazi, njihove besede, njih skupna usoda. Zavedel sem se – tudi jaz sem vržen v ta prelom. Ilija me je pogledal – v tem pogledu sem začutil silovitost revolucionarnih dejanj. Ogenj je prasketal med drevjem, vsa pokrajina okrog nas je kazala en sam bel, miren obraz in vendar se je globoko ujemala s prebujanjem človekove volje po svobodi. Za hip sem pomislil: mati in sestra me bosta čakali, a zaradi dela ne bo tako škoda. Odločil sem se, ostanem z Gregoričem. Končno je naša skupna stvar v živem občestvu ljudstva in vere. Sedemna mes izročil večji del svojega denarja in ju odpravil na pot. Ilija mi je zataknil za klobuk vejico bršljana, me dvignil s svojo mojo desnico in me objel... „Jože, brat!“

Še isti večer smo prekoračili Kupčino in krenili proti Jastrebarskem, kakih pet ur hodá. Med potjo so se nam pridružili štejevali novi uporniki, nekateri so prinesli meče, kije in sušlice, drugi samo kmečko orožje – vile, sekire. Imeli smo nekaj pušk. Revolucionarji so bili trdi, stvarni, v njih je bilo nekaj spontanega in aktivnega. Okoli Jastrebarskega Okića so se nam pridružili celo nekateri plemiči, ki so se čutili z nami in ki so bili v sporu z višjo gospodo.

Ni mogoče misliti, da bi bila vsa ta vstaja ljudstva, ki se nasproti gospodi čuti „vbogo gmajno“, samo izraz gnevnega odpora proti posameznim svojevolskim in zatiralnim fevdalnim velikašem. Nameni upornikov so bili dalekosežnejši, čeprav ni med nami nihče – to se razume – skušal da gibanju globlji, recimo idejni in politični ton. Namesto klica „dol s Tahyjem!“ se je uveljavil klic „za staro pravdo“.

vendar pa bi, kot sem spozna na pohodu, stara pravda pomenila tudi uveljavljanje novega načina življenja, novega reda, novega časa. Osnovni in neposredni cilj je bil porušiti fevdalni sistem. Kar bi prišlo nato – če bi se nam posrečilo za trajno odstraniti gospodo – ne more nihče zagotovo vedeti, vendar pa se je med nekaterimi razgledanimi kmeti slišalo govoriti celo o ustanovitvi kmečke „republike“. Kmetje bi sami prevzeli obrambo mej pred Turki in sami pobirali nekatere dajatve – samo cesarja bi priznavali kot najvišjega gospoda. Res je, da se je hotel vsakdo maščevati, vendar so se susedgradskim in stubiškim upornikom pridruževali kmetje iz ozemlja, ki morda ni bilo tako hudo tlačeno. Kaj je padlo v nas? Ali je bila to iskra tiste svobode, ki smo jo imeli v davnih dneh, ali pa tiste, ki jo bo „vboga gmajna“ nekoč dosegla?

„Skrbijo me Uskoki...“ je govoril Ilija med potjo in se oziral proti bližnjemu Žumberaku. Oba sva jih dobro poznala – tuji so bili na tej zemlji in ne naši zavezniki. Za svojo službo so dobivali plačo od države in uživali posebne privilegije. „Če se nam ne pridružijo, ali če se celo pridružijo gospodi, ne bo dobro...“

Ko smo se približali Sveti Nedelji, je gosto snežilo. Počasi in s težavo smo se bližali Savi, ki smo jo prestopili pri Podsusedu v noči med 27. in 28. januarjem. Prav tisto noč je tudi izbruhnil splošen upor.

FRANCE PAPEŽ

Zaradi izredne dolžine spisa bomo II. del z avtorjevim privoljenjem natisnili v junijskem Glasu.

utrinki

vladimir kos, sedemdesetletniku

Gospodu doktorju TINETU DEBELJAKU
za rojstni dan sredi njegovih pesmi, prevodov,
presojev in prijaznosti.

Saj veste, kaj ste pravi Domovini,
zarežani v območje svobodnjakov,
raztreseni v besede melodiji,
odeti v čast z gomilami vojakov.

Saj veste! A moram Vam napiti
s kristalno čašo naših oceanov,
in veter žolte pampe naprositi.
da zaigra nesmrtno sinji tango.

Señor: ne nehajte z zemljó živeti!
Da boste vse povedali po naše,
kako je z njo pod srcem južnih zvezd.

Señor: vsak narod v cvet spoznanja raste,
z združitvijo cvetov začne zoreti
čez plot vzdolž bronastih svetovnih cest.

TOKIO, na rabu pomladno šumečega oceana,
ki z drugimi morji tvori 71 odstotkov
naše zemlje.

france papež, naše

Kako bi ti povedal...
ne zgodovina, ampak nekaj
od včeraj in danes – a zelo stara –
ne solza, ampak
intimna povezanost in skupnost
med tovariši;

potrditev tega, kar živi v nas
in kar nas druží
v nočeh,
mestih,
pri delu
v ameriških samotah.
Zavestno notranje opravilo –
tisto zadnje,
za kar smo se borili,
ali – če hočeš – besede,
v katerih je še vonj po zemlji,
in katere očiščujemo
na teh odsotnih poteh.

Naše je, kot sem dejal, stara vera,
nekaj križu podobnega
ali meču.
Rezka bolečina –
o, moje živali vedo za to,
ko odhajamo v vročem soncu
na pot.

V srečanjih po mestu
se vračamo v naše,
v zaznamovano,
kajti naše je ogenj, v katerem zgorevamo
na poljih in avenijah
in v njem, kot v navdihu, zakrvavimo
in ko umremo
na poti,
izpričamo
o tistem, kar nas gloje
in oživlja
v teh vročih nočeh,
neznanih samotah.

Ti verzi so slovenska prepesnitev FRANCETA PAPEŽA
uvodne španske pesmi LO NUESTRO, ki je natis-
njena v 1. zvezku lelošnjega Meddobja. Sloveni-
jih je avtor.

IZŠEL JE 1. ZVEZEK
XIII. LETNIKA

revije meddobje

uredil in nanovo opremil
FRANCE PAPEŽ

vsebina

- pesmi: FRANCE PAPEŽ, Lo nuestro; BERT PRIBAC, Ris-na oceanu
- drama: IVAN MRAK, Spoved lučnim bratom
- esej: FRANCE PAPEŽ, Petsto let Kopernika
- sporočila: FRANK BUKVIČ, Ptiči pevci v kletki (analiza ruskega protisovjetskega pesništva)
- gradivo: dr. SREČKO BARAGA, Moje pesmi govore
- zapisi: VEKOSLAV BUČAR, Samoizpoved dr. Leonarda Lenarda
- likovniki: Stara Amerika v doživetju slovenske umetnice
- kronika: kulturnih večerov, prireditev, gledaliških predstav, in likovnih razstav Slovenske kulturne akcije
- umetnostna priloga: reprodukcije najnovejših olj akad. slikarke BARE REMEC

requiem za filozofa

UMRL JE FILOZOF. Navadno filozofova smrt ne pobudi ne velike pozornosti, ne posebej slišnega odmeva v razkožju drugih vsakdanjih novic. Filozof je pač človek tihega, odmaknjenega razmišljanja, mož molka. Zato tudi njegova smrt ne seže čez golo obvestilo, ki prav zares ne zastavlja in ne zastavi teka dogajanjem in zgodam, četudi slednjic vsa dogajanja in vse zgodje v več kot precejšnji meri zavise – naj se paradokso čuje še tako! – prav od tistega brezšumnega, neopaznega opravila, čigar mojster je – filozof.

JACQUES MARITAIN JE UMRL. Ob njegovi smrti so moderna družbena občila nekako prelomila svoje dozdanje ponašanje: z neverjetno pozornostjo so razglasila vsemu svetu smrt tega verjetno največjega misleca našega vesoljskega atomskega veka. Novica o Maritainovi smrti je daleč preseгла običajni krog prijateljev, sodelavcev in stanovskih tovarišev: segla je prav v najširši svet, med ljudi, ki so morda podzavedno čutili, da z Maritainom odhaja mož, ki ima več kot veliko opraviti z mišljenjem, čutenjem in delovanjem navadnih smrtnikov zadnjega polveka v zgodovini našega Zapada.

MARITAIN JE ODŠEL. Velika praznina se je zasekala v svet modrovanja. Njegovo ime spominja na dolgo, dolgo pot, na težavni pretek vekov, ki so se zgnatli na rob našega sodobja. Njegov glas – tihoten glas filozofa – je nenehno govoril raztreseni, mlahavi vesti svojih sodobnikov; a neenkrat je ta glas zazvenel tudi dokaj slišno po cestah tega sveta, kajti ves svet je bil filozofu dolga in široka cesarska cesta, svobodno odprta svobodju njegove misli.

MARITAINA je dala protestantska družina. V zakon pa se je bil povezal z Judinjo, z Raisso, ki ga je bila prvič ugle dala slokega, bledečnega mladeniča nekje na hodnikih starodavne Sorbone. Štiriindvajset let mu je bilo, ko ga je zadel božanski udar Sina Davidovega; ko je družno z zvesto Raisso pod visokimi stolpi pariške bazilike Jezusovega Srca na Montmatru voljno uklonil glavo krstni vodi katoliškega Odrešenja... H krstnemu kamnu sta mu pot pokazala vélika učenika sodobne Francije: Bergson, žlahtni judovski modrec, ki mu je bil odkril, kot njega dni Platon Avguštinu, da se resničnost ne skonča, marveč šele začenja v neomejenem krožju našega razgledja; pa Léon Bloy, trpinčeni, genialni, svetniški duh, čigar glas še danes, pol veka po

njegovi domoljubni smrti v strelskem jarku ob Marni, zveni kot odjek in zatrnilo veselega upanja.

MARITAIN je stal poslej tam – tam in tod – vzravnal in resen v velikem, divjem, težkem, zagrizenem, odločilnem boju za zmago prave in zdrave misli. Na premnogh frontah je sukal svojega uma meč: od logike do zgodovine filozofije, od estetike do metafizike, od poetike do politične zgodovine; teologija mu je bila ljuba znanka in z mistiko se je srečaval ven in ven. Vedno v brambi za človeka, za njegovo nadzemesko vrednost, žlahtnost božjega otroštva. Brez postanka v zagrizenem boju proti vsakršnim mitom, proti vsem „nadjudem“, proti vsem oblikam totalitarizma in inkvizicije, proti vsakršni tiraniji takšne ali drugačne barve, naj že najbolj desne ali najbolj leve, proti vsemu temu peklenškemu zlu razkroja, zablod, zdvajanja, dvoma, vere v Nič, ki se je zneslo nad sodobni svet. Vsekdar pa v brambi resnične Kristusove Cerkve, nasprotujoč takisto nevzdržni inkvizicijski reakciji, kot modernim zmotnjavam, ki skušajo ustvariti vero – brez Boga. Plod tega vzdržnega, silovitega boja so njegova dela: njegovi govori, njegovi spisi, dolgi rožni venec njegovih knjig – med njimi najlepša, najbolj človeška, najbolj topla od vseh: o Kmetiču iz Garone. Iz vseh veje jasnost misli, zgovorna odločnost, živa vera v nezmotnost brambe resnice; vse so napisane z bleščečo besedo globokega misleca in vernega kristjana, zapečaten z iskreno ponižnostjo in vročo ljubeznijo – v neovržno pričevanje svojemu času.

JACQUES MARITAIN je v žlahtni senci Tomaževe filozofske misli pretekel vse zavite in zamotane steze filozofije. Na večerna leta pa si je nadel ponižno haljo malih bratov Karla de Foucaulda: pomenljiv in voljan večer moža, ki je za življenja doživel slavo in časti tega sveta, pa hkrati določno prepoznal njuno puhlo minljivost.

UMRL JE JACQUES MARITAIN. Umrl je filozof. Umrl je – prav verjetno – svetnik. François Mauriac, njegov zvesti prijatelj, je pač vedel, zakaj je pred leti tako zatrdo zapisal: „Kdor hoče vedeti, kaj je svetništvo, naj se zazre v Maritainove oči.“

Have, anima pia!

n j

pablo picasso je šel v elizij

91 LET je imel. Tako se je zdelo, kot da zanj ni smrti. Če si ga srečal, ti je bilo, kot da stojiš pred nekom, ki pripada brezkončni večnosti; tako podobno kot reke, goré, starodavne katedrale. Menda je prav zato tako čudno udarilo v svet, da je **PABLO PICASSO** umrl, se pravi – v Elizij je šel. Podzavedno je svet čutil, kot da slika že od pradavnosti sem; da bo sukal svoj čopič tja v brezkončje, kot narava, ki stvarja in razstvarja, drobi in znova brsti naš svet.

Morda noben umetnik nikoli in nikjer ni globlje zarezal v svoj čas, kot ta španec, vseh peterih kontinentov našega planeta enakšna last. Najmanj sedemdeset let je brenkal na struno najgloblje občutja modernega človeka. To, kar je ustvaril, izumil, odkril ves sam in prepričan hkrati o pravčnosti svojega posla in svoje poti – od tistih dni, ko je mlad umetnik berač pil grenkosti pariškega Montmartra, pa spet potem v tistem svojem bohemskem „Bateau Lavoire“, kjer mu je bilo dodeljeno takšno naravnost neverjetno znanje v odkritje novega umetnostnega občutja – vse je bilo kot že naprej določeno, da se s slastjo in nezadržno polasti vseh pojavnosti sodobnega življenja. Zato je Picasso danes nesporno pričujoč in živ v vsem, kar zremo, ustvarjamo, živimo lepega v barvi, v obliki, v ritmu te naše nevsakdanje vsakdanjosti. Njegovega genija sled je zatisnjena v vso vidno predmetnost naših dni, v navaden vsakdanji okrasni papir, v zavese po naših prebivalnicah, v barvitost in fantastiko naše nošnje, v naše spontano sprejetje razbitja vseh na videz za zmeraj že ustaljenih, pa vendar tako trdo okostenelih, površnih oblik.

S čarovito močjo resničnega ustvarjalca je bil umetnik

vseh umetnosti: slikar, kipar, risar, keramik, rezbar, grafik, tudi pesnik, dramatik... .

Neskončni zajetek njegovih stvaritev, ki gredo v tisočev tisoče in ga bo šele zdaj prvič verjetno moč urediti, zapisati, zbrati, docela spoznati, oštevilčiti, je mnogo, mnogo večji, kot pa ga je bil kdajkoli kak likovnik ustvaril. Živel pa je edinole svojemu umetniškemu stvarjenju, ves svoj čas je trosil samo zanj. Podnevi, ponoči, ob čaši kave, v samoti svoje delavnice... Ven in ven se je učil, poskušal, slikal. Prenekatera hiša in premnog starinski gradič sta danes neizmerna zakladnica njegovih docela nepoznatih umetnin. Spet drugo neznansko bogatje njegovih del polni umetniške galerije in zasebne pinakoteke. Če ga vrednotiš po cenah, ki jih njegova dela danes zmorejjo in ki štejejo tisoče tisočev dolarjev, bi ga lahko imel za enega najbogatejših ljudi.

In vendar je svoj živ dan živel preprosto, sam zase zbran, od deških nog umetnosti docela predan. Z bežno izjemo tam ob dvajsetih letih, ko ga je za minljiv trenutek pritegnil čad mondenosti, ko si ga nekako izgubljenega srečaval po salonih, na sofisticiranih slavjih visoke buržoazije, je vsekdar živel le kot preprost, priden, dalaven, skromen – obrtnik.

Redke prijatelje je imel. Z njimi je sedel za mizo, jim stregel s preprosto jedjo, pa s slastnim razgovorom. Malo, prav malo je pohajal v galerije, na razstave, k predavanjem in v gledišče nič. Bil pa je kot otrok zavzet za cirkus, za boks, za bikoborbo. Rad je imel preproste ljudi, ki so mu bili vsakdanja družčina v otroških dneh: družil se je z obrtniki, kramarji, brivci, sem in tja je ogovoril umetnika.

Podzavedno je čutil, da mora to, kar mu je v življenju odmerjeno, opraviti – docela sam.

Bil je večen otrok, prgast, zagnan, vraževeren. V politiko je zašel iz gole ihte nad krivico; ideolog pa ni bil nikoli, še v umetnosti ne.

Zadnjih trideset let je živel svetu docela odmaknjen na francoski Modri obali, do poslednjega vlakna poln domotožnega hrepenenja po rodni Španiji.

UMETNOSTNI kritiki so napisali grmade knjig o njem: študirajo, skušajo pojasniti in razložiti vzmet, rast, razvoj njegove plastike, iznajdb, odkritij. Kot da gre za nekakšno razvojno rast zemskega planeta, delé njegova posamezna ustvarjalna obdobja v zaporedja: modro, rožno, kubistično, črno, novoklasično, surrealistično, pa slednjič tja v akromatičnost, ki jo predstavlja genialna „Guernica“. Njemu pa prav zanesljivo vsa ta razdelba ni pomenila nič. Lepega dne je odkril in pokazal nekaj docela novega, plod spontanega notranjega nagnjenja v iskanje in odkritje; ali pa se je nenada povrnil k nezmakljivim dognanjem starovitih mojstrov in mojstrov, se zaštedil v stvaritejski postopek kakega srednjeveškega Grünewalda, čigar podoba je v poceni posnetku mimogrede uzrl v izloženem oknu preproste, zakotne knjigarnice; ali pa ga je zgrabilo in se je vrgel v stvaritev dolge vrste variacij na Velázquezove Menine, pa drugič spet ustvaril genialno skulpturo iz ostankov polomljenega bicikla, ali pa v kot vrženih, pozabljenih igrač svojih otrok.

Iz tega svojega zatišja, odmaknjenosti svetu, se ni prestopil več. Svet mu je izkazoval in izkazal časti, ki jih svoj dan ni bil deležen živ umetnik: v Londonu, v Parizu, v New Yorku. Za njegovih 90 let mu je Louvre pripravil edinstveno

razstavo njegovih umetnin, prvič v vsej svoji louverški starodavnosti – živemu umetniku. Pa ga ni bilo ne v London, ne v Pariz, ne v New York. Ministri, kritiki, časnikarji, tisočglave množice – vsi so občudovali njegovo delo... On pa je bil daleč od vseh, skrit in zasijan v plašč sredozemskega sonca, spet in spet ustvarjajoč nove oblike, nove barve, nove like, neizčrpno živ, pravšen otrok resnične božje narave.

Skoraj vse svoje umetniške dni je živel v zdomstvu, ne v rodni Španiji: ni strpel tiranije, ne nasilja... V nekakšnem bolečem sporu z resničnostjo, ki je že od pradavnih dni sem, kot slovenski zdomci posebej zaznavamo, posebna začarana usodnost španstva sploh. Tako menda, kot krikne Cid el Campeador kraljici: „España y yo somos así, señora.“ Ves je bil zašpanjen, Španije poln, Španije kipeč do poslednjega vlakna: nikoli se svoji španski pripadnosti ni odpovedal; ustvarjal je kot Španec, za Španijo, s Španijo – sanjal o Španiji, za katero velja, po njegovo, dati vse, kar zmores in imaš. (V tem mu je blizu, skoraj enak le Pablo Casals.)

Še otrok je bil čez vse drugo zagledan – v Pavliho, menda zaradi njegove barvite postavnosti, zaradi iskrive res pavlihovske spreminjivosti. Pravijo, da se je v podzavesti nekako istovetil s to ljubko postavo Pavlihovo. Verjetno drži: v življenju je bil zaresen Pavliha, spremenljiv iz trenutka v trenutek, iz trenutja v trenutek drugačen, nam smrtnikom v osuplost, hkrati pa v poseben blagoslov žlahtnega duha genialnega mojstra, ki te s pavlihovsko navihanostjo preprosto dvigne v lepši, plodnejši, boljši svet.

Umrl je Pablo Picasso. – Naj živi Pablo Picasso!

n j

razmišljanja

umska pravičnost v učenju in delu jacquesa maritaina

misel ob filozofovi smrti 4. aprila 1973

Z MARITAINOVIM filozofiranjem sem se zares seznanil šele v zdomstvu, v Argentini. V Vebrovi šoli ga nisimo omenjali, tudi sam doma še nisem bral njegovih del. Saj nisem slutil, da bom v svojem življenju več razmišljanja in pisanja posvetil filozofiji kot svoji prvi študijski stroki – pedagogiki. Izselitev me je odtrgala od domače vzgojne stvarnosti, obenem pa je sprožila meni in nam vsem obilico težkih vprašanj, na katera sem tudi jaz moral iti iskat odgovora v filozofijo.

Oddaljeni od domovine, oropani svojih knjižnic, s težavami pri življenju v kulturno življenje nove domovine smo iskali pomočkov, da se tudi kulturno ohranimo in izživimo. Nekaj se nas je zbiralo po barih in kjerkoli je bilo mogoče ter smo razpravljali o vprašanjih, ki so z vso silo pritiskala na nas. Moji tedanji tovariši so se kazali pristaše tomistične filozofije in so omenjali tudi Maritaina; končno je nekdo celo prinesel v razpravo njegovo knjigo o umetnosti in sholastiki (v španščini: *Arte y escolástica*. Buenos Aires 1945. 234 strani). Da sem mogel držati korak, sem začel kupovati in brati tudi Maritainove spise (poleg Sertillangeovih, Garigou-Lagrangeovih, Gilsonovih...). Tako se je v moji novi knjižnici sčasoma nabralo nad 20 Maritainovih del, ki sem vsa prebral, nekatera vsaj delno celo po večkrat.

V Maritainovem filozofiranju mi je marsikaj ugajalo, tako npr. njegova skrb za jasnost in skrbno opredeljevanje pojmov. Bil je pač Balmesovega mnenja, da je marsikdaj diskusija odveč, če smo pravilno opredelili. To je, da ima diskusija ali polemika najčešče svoj vir v premalo skrbnem izražanju, zaradi česar tuje misli ne umemo ali jo umemo napak.

A danes bi hotel omeniti drugo Maritainovo krepost, ki mi prija in zaradi katere mi je Maritainovo filozofiranje še posebno pri srcu. To je tista, ki jo je sam imenoval umsko pravičnost ter jo je opisal v teoriji in uporabljal v praksi. Ta je v skrbi in navadi, da tujo misel in izpoved skušamo razumeti tako, kot je, ter jo kot tako presojsati in sprejemati ali odklanjati, kolikor se izkaže kot resnična ali napačna. Ne smemo niti nehoti, iz nemarnosti, še manj hote tujo misel maličiti, kriviti, ji podtikati, česar ne vsebuje in ne meni.

V tem se vidi negativni doseg umske pravičnosti. A ima tudi pozitivnega: resno se zanimati za tuje misli ter iskati tudi v njih predvsem resnice, tiste resnice, ki se morda nebogljena, morda skrivljena nahaja v drugačnih nazorih, ki pa more zgolj po zunanje ali celo po notranje izpopolniti in obogatiti naše lastno mišljenje.

Maritain namreč meni, da vsaka resnična filozofija živi iz neke osrednje intuicije, iz nekega prvotnega uvida v bistvo stvari, s katerim bolj ali manj popolno zadene resnico. Iz te prve resnice išče nato v ostalo stvarnost, marsikdaj le posredno, kdaj z drugotnimi uvidi, in tedaj se more oddaljiti od resničnosti in s tem od resnice. Najčešče jo zapeljejo vnaprej prevzeti in kritično neočiščeni nazor. To še posebno tedaj, ko se ne trudi toliko, da bi odkrila nove resnice, kakor da bi zavrnila zmote ali to, kar ima za zmote. Ali, filozofija kot vsako razmišljanje se večkrat moti, kadar uči, kaj ni, in ne toliko, ko hoče povedati, kaj je resnično. Zlasti pozitivne teze je zato treba resno jemati, presojsati in čistiti, ne pavšalno zavračati brez poglobitve vanje, brez iskanja vsaj zrne resnice, ki jih utegnejo vsebovati.

Maritain ni le učil, da je treba biti umsko pravičen do naukov drugih, v duhu te kreposti je tudi sam ravnal. Nauke drugih je skušal pravilno in pravično umeti in presoditi, a še prej je skušal kritično pretehtati svoj lastni filozofski nazor. Navajeni smo ga šteti med tomiste, natančneje med neotomiste; sam je nekeje napisal, da ni neotomist, ampak prej paleotomist, še raje le tomist. Drugje je menil, da sploh ni primerno katerokoli filozofijo imenovati po kaki osebi, zlasti ker se vsaka filozofija mora ponavljati iz roda v rod in iz veka v vek, hraniti se iz preteklosti in jo presegati ter se s tem tudi oddaljevati od misli svojega začetnika, ali jih vsaj razvijati in poglobljati. Zato bi svojo lastno filozofijo raje kot tomizem imenoval filozofijo bitja ali z novo besedo ontozofijo. Tedaj on ne bi bil tomist, ampak ontozof.

Kljub takim mnenjem je Maritain učenec Tomaža Akvinca in sicer vesten in zvest učenec. A samo to: svoje razmerje do Tomaža bi pač mogel označiti podobno kakor naš Aleš Ušeničnik: „Ne nazaj, temveč naprej! Kljub globokemu spoštovanju, ki ga imamo do sv. Tomaža in njegove filozofije, si namreč ne tajimo in po pravici in resnici tudi ne moremo tajiti, da ni možna kaka preprosta repristinacija

celotne Tomaževe filozofije, da bi npr. Tomaževo filozofijo kar kratkoma povzeli in prevzeli z vsem, kar je z njo zvezi... Če se pa miselno vglobimo v Tomaževo filozofijo, se nam pokaže troje: prvič, da ne moremo vsega sprejeti; drugič, da nam to, kar moremo sprejeti, ne zadostuje povsem; in tretjič, da moramo postaviti vse v novo osredje...“ (A. Ušeničnik, Izbrani spisi III, 77). To pa bi bilo to, kar smo vajeni imenovati neotomizem. Seveda so Ušeničniku očitali, da ni pravoveren tomist, na kar pa je sam že vnaprej odgovoril, sklicujoč se na istega Tomaža, da je navajanje osebne avtoritete najslabša vrsta dokaza v filozofiji in da tu „ne gre za to, kdo je kaj rekel, ampak le za to, kaj je resnica“. (Tam, 300). Če bi Ušeničnik to misel hotel bolj učeno povedati, bi gotovo napisal: Socrates (= Thomas) philosophus mihi carus, sed carior philosophia et veritas. (Ljub mi je filozof Sokrat [tu: Tomaž], a ljubša mi je filozofija in resnica).

Maritain priznava, da ga je vse življenje navdihovala misel Tomaža Akvinca, vendar s tem noče reči, da bi zanj bil sv. Tomaž že vse povedal, zlasti še da bi v Tomaževem delu bila že v vsem izpovedana moralna filozofija, kakor jo danes potrebujemo; to da je šele treba izdelati. Maritain je vsak dan bral kak odlomek iz Tomaževih del in skušal čim globlje prodreti v njegov nauk, vendar je obenem tako močno živel svoj čas, da bi tudi o njem upravičeno rekli, da je mislil to, kar bi Tomaž mislil, ko bi živel v sedanjem času. Vsaka konkretna filozofija je tudi hčerka svoje dobe, v tem je njena šibkost, pa tudi njena vrlina. Vsaka doba mora do neke mere razviti svojo filozofijo. Pri tem ji prejšnje morejo služiti kot navdih in vodilo, a razmisliti jih je treba v vsaki dobi znova. In izpopolniti, kjer je le mogoče. Koreniniti v preteklosti, a delati sedaj in misliti na prihodnost, je naloga tudi filozofije.

Maritain je enako grajal kristjane, ki so hoteli biti pravični svoji sodobnosti in njenim filozofskim zadetkom in so zato opuščali ali prezirali staro filozofsko izročilo, kakor spet druge, ki so se od starih dobro naučili nekih filozofskih obrazcev ter jih pridno uporabljali, da se jim tako ni bilo treba ukvarjati z mislimi drugih, zlasti sodobnikov ali celo sami iskati novih spoznanj.

Po Maritainovem mnenju more tuja misel obogatiti in izpopolniti našo lastno na dva načina: po zunanje, da zadetke, zlasti plodove njihove osrednje intuicije vklenemo v lasten miselni sestav in ga s tem razširimo, ali po notranje, da ob tujih spoznanjih iz temeljev svojega mišljenja pride mo do rešitev, za katere so nam oči odprli zadetki drugih, morda so nam zanimanje zanje vzbudile celo njihove zablode.

Maritain je skušal tudi praktično pokazati, kako bi se mogel tomizem obogatiti ob nekaterih poglavitnih spoznanjih pragmatizma, heglavske dialektike in eksistencializma, in kako bi se oni mogli okoristiti z osnovnimi zadetki tomizma, v svojem predavanju o filozofskem sodelovanju in umski pravičnosti iz leta 1946 (objavljenem v španskem prevodu v knjigi Razón y razones, Buenos Aires 1951, str. 60-92), od koder sem v gornjem prosto ponovil nekatere misli.

Po taki metodi pa je Maritain tudi skušal priti do lastne moralne filozofije. Vedoč, da ta za današnji čas še ni napisana, jo je hotel vsaj pripraviti. Za to pa je najprej preštudiral reševanje etičnih problemov pri nekaterih najznačilnejših filozofih vse zgodine, od Sokrata do Bergsona in Sartra, ni se ognil niti Marxu in Freudu. (Španski prevod: Filosofía moral. Madrid 1962, strani 599.) V svojem delu je hotel Maritain, po lastnih besedah, ne le odkriti pobude in osnove za današnjemu času prikladno moralno filozofijo, hotel je tudi vse te filozofe počastiti in sicer tako, da je njihov napor jemal resno, da je skušal njihove misli čim pravilneje umeti, izluščiti njihove prave uvide in namene, priznati njihove zadetke in oceniti pogoške.

Razni in različni nauki mu namreč ne bi pomogli do popolnejše moralne filozofije samo s tem, kar vsebujejo pozitivnega, s čimer bi mogel neposredno, po zunanje ali po notranje, obogatiti lastne moralne nazore. Tudi z nepravilnostmi in zmotami bi ga mogli opozoriti na važna npravstvena vprašanja, morda na vrzeli ali neprikladnosti v izročeni naukih. V zadnjem poglavju je po razbiranju spoznanj in zmot v naukih izbranih filozofov Maritain še posebej opozoril na troje naukov, ki pomenijo velike izzive tudi moralnemu razmišljanju in mu morejo pomoči do novih in prikladnejših rešitev, zlasti v smeri bolj človeške ali človečanske etike, kakor ga morejo po drugi strani zapeljati v hude zmete: to so darvinizem, marksizem in freudizem.

Ob prebiranju Maritainove knjige moramo zares le obžalovati, da filozof ni izdal in najbrž tudi ne napisal dela, katerega je pripravjal.

(Zanimivo je, da je drugi filozof, ki ga zelo cenim, španec Xavier Zubiri, na podoben način iskal odgovora na vprašanje, kaj je pravzaprav filozofija. Vprašal se je, kaj mislijo o tem nekateri izbrani filozofi: Aristotel, Kant, Comte, Bergson in Husserl z Dilttheyom in Heideggerjem. [X. Zubiri, Cinco lecciones de filosofía. Madrid 1970. Strani 284.] Pa tudi Zubiri nam je nazadnje ostal dolžan odgovor na zastavljeno vprašanje: kaj je torej filozofija?)

VINKO BRUMEN

darovi

N. N., Slovenska vas, Argentina, 5.000 pesov
Abert Budinek, Argentina, 20 pesov
Stanko Hafner, Argentina, 50 pesov
Pavle Osterc, Argentina, 200 pesov
Jožef Mikelj, Argentina, 4 pese
duhovnik Jože Ferkulj, ZDA, 8 dolarjev
Ana Gaber, ZDA, 4 dolarje
Ciril Bartol, Venezuela, 25 dolarjev
duhovnik dr. Milan Kopušar, ZDA, 30 dolarjev
Janez Košir, Kanada, 5 dolarjev

podporna članarina

Herman Zupan, st., Argentina, 200 pesov

Slavko Tršinar, Argentina, 200 pesov

V mecenski sklad k natisu Ivana Dolenca knjige Moja rast, ki so ga zbrali zdovski rojaki iz škofje Lobe ob tisočletnici svojega rodnega mesta, sta pridružila svoj dar tudi Franc Wester (Ramos Mejía, Argentina) in Peternelova družina (iz Lujána v Argentini)

popravljam o

v aprilski številki Glasa smo med darovi zapisali, da je dal msgr. Francišek Šegula iz Rima 100 pesov - v resnici je ta naš podpornik daroval 100 ameriških dolarjev!

UREDNIŠTVO GLASA vabi vse naročnike in bralce, vse redne in podporne člane Slovenske kulturne akcije, prijatelje naše zdomske kulturne ustvarjalnosti po svetu, da mu sporočajo svoje vtise, mnenja, pobude, želje in vprašanja, ki se nanašajo na pisanje v listu, na mnoge probleme, ki jih uredniki in sodelavci v listu nanašajo, o njih pišejo in razpravljajo.

PROSIMO, da svoja sporočila naslavljate na uredništvo GLASA SKA (na urednikovo ime), Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izhaja mesečno. Urednik Nikolaj Jeločnik, sourednik France Papež. Za podpisane članke odgovarja avtor. - Tiska ga Editorial Baraga S. R. L., Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. - Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción cultural Eslovana), Valentin Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

CORREO ARGENTINO Suc. 6 y 7 (B)	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 953701